

שי לטפריה התלמידים
לאפרו של הרב מ.צ. נריה זצ"ל
בברכת "פארוץ גלד"
בית נריה

1072/1

הגות

הרב משה צבי נריה
ישיבת בני עקיבא, כפר הראה

תפקידים של אנשי מדע שומרי תורה בדורנו

הישגי המדע והאמונה

בדיוק לפני שנה קרה אותו מאורע שריתק את תשומת לבו של כל העולם: רגלו של אדם דרכה על הירח. וכל העולם הגיב על הדבר הזה. והנה הוזמנתי לנציג של הציבור הדתי להשתתף בדיון שהשתתף בו איש שירה, ושני אנשי מדע, והוצגה בפני השאלה, האם במאורע המדעי הכביר הזה אין משום פגיעה ביסודות האמונה והדת? עניתי שאני רואה א"ע כנעלב מעצם השאלה, הלא נאמר אצלנו, "מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך"! ככל שמתגלה יותר ויותר פלא הבריאה, אנחנו רואים יותר את גדולת הבורא. משום מה אפוא צריכים הישגי מדע מסוג זה לפגוע באמונה הדתית?

לצערי יכלו הם להסתמך על דבריו של פרופ' לספרות באחת האוניברסיטאות, שאמר בפירוש במאמר ב"הארץ", שהענין הזה מהווה גם בעיה דתית. והיה לי ויכוח עם המשורר שבחבורה, שהוא מקורב לחוגי מפ"ם, שהתעקש ורצה דווקא להגיד שהדבר הזה כאילו יוצר משבר באמונה.

אולם אני עמדתי על דעתי שכיהודי דתי לא הרגשתי שום משבר בשעת המאורע, להיפך כולי מלאתי השתאות לכוח הנפלא שהקדוש-ברוך-הוא העניק למוחו של האדם, שהגיע לידי יכולת ואפשרות כזאת.

והבאתי לעזרתי את הרמב"ן ז"ל. המאמר שבמסכת ראש השנה, "חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה רבנו חסר מאחד, ותחסרהו מעט מאלקים" (כ"א, ב) מתפרש על ידי רוב המפרשים שכונתו היא לחמשים שערי תבונה, המקובלים וספרי החסידות מדברים על השגות, על דרגות של השגה. והנה דווקא הרמב"ן, הלא-ראצינוליסט, המקובל, שספרו מלא רמזי-קבלה, דווקא הוא מפרש בהקדמתו לתורה חמשים שערי בינה אלה הם שערי המדע בעולם. הגיאולוגיה זה שער אחד, הביולוגיה שער אחד, הבוטניקה שער אחד, וכך הוא הולך ומונה שערים-שערים. חמשים שערי בינה — זהו המדע שבעולם, החכמה שבעולם שראשיתה בטבע וסופה מעל לטבע. ושער החמשים — הוא אומר — זוהי עצמות הבורא. זה לא ניתן גם למשה רבנו. וכמו שאמר הפילוסוף: "אילו ידעתי — הייתי", אילו ידעתי מהו הבורא — הייתי אני עצמי הבורא. כלומר — להשיג את הבורא יכול רק הוא עצמו. שאר שערי המדע נפתחו לפני האדם, והוא רשאי לבוא, לחקור ולדרוש.

וסיפרתי להם מה שקרה פעם בביתו של הרב קוק זצ"ל בהיותו עדיין רב ביפו, עלה לצפת הגאון ר' יעקב דוד ז"ל — הידוע בשם הרידב"ו — הפרשן הידוע של

* הרצאת-הפתיחה שנתנה ע"י הרב משה צבי נריה בכנס האגודה ביום י"ד מנ"א תשל"ל (16). ברחובות.

1072 1

הגות - תפקידם של אנשי מדע נריה, הרב משה צבי זצ"ל נרי הג

הירושלמי, גאון, עליו, כולו תוסס וס יושב וכותב, מסתכל הרידב"ז ישר לתוך פון, צאינה וראינה".

מגיב הרב בשקט, בהתאפקות כד לעצמו יהודי של, "צאנה וראינה" ומסר במה שכתוב ב, צאנה וראינה". הוא אחרים, את הדברים הללו אני כותב לא בשביל אלה, שבשבילם יהדות של, "צאנה וראינה" מספיקה בהחלט. אני כותב זאת בשביל אלה שרוצים לשמוע את הדברים בסגנון אחר ובהסתברות אחרת. תביעת הרב זצ"ל היתה לצאת מתוך התפיסה המצומצמת, אל ה, הבו גודל לאלקיננו". כשהתפיסה היא מתוך גדלות-המוחיו, אין נפגעים משום התקדמות מדעית.

מדינה מודרנית ותורת ישראל

ברם, דומה שבזמננו עיקר הלבטים מתרכזים בנקודה לגמרי אחרת, לא תורה ומדע אלא תורה ומדינה. איך אנחנו פותרים את בעיות המדינה המודרנית? לפני למעלה מעשרים שנה, כשהתחלנו לדבר על מדינה, היה פרופ' לייבוויץ מרעיש עולמות להוכיח שפה יפרוץ משבר חמור מאוד. והתאמץ להוכיח בעל פה ובכתב, שאין לציבור הדתי פתרון לבעיותיו. בקשר לזה פירסמתי חוברת ששמה, "קונטרס הויכוח". שם הוכחתי שהמדע עוזר לנו לפתור את בעיות המדינה המודרנית, דרוש רק רצון טוב, וראשית כל רצונו הטוב של הציבור החילוני, כי אם הוא אינו רוצה בזה, כי אם הוא מפריע - אזי שום פתרון איננו ניתן לביצוע.

אם המכון המדעי טכנולוגי לבעיות הלכה מוכיח שאת תחנת החשמל בחיפה אפשר להפעיל בשבתות על ידי 21 איש במקום 90, הרי לאותם 21 איש מותר לעבוד בתחנת החשמל הזאת בשבת. מפני שבאותה תחנה, הטורבינה היוצרת 35 אלף וואט בבת אחת, היא המספקת חשמל גם למפעלי המים, גם לבתי החולים וגם למקוררים ולכל אותם הדברים, שבלעדם אין מדינה מודרנית יכולה להתקיים אף רגע אחד - וזה ענין של פיקוח גפש, של מכוננים ושל ילדים גם יחד, של חולים ושל בריאים גם יחד - ואין שום ספק-ספיקא שמותר להעיל את תחנת החשמל הזאת בשבת, ושאותם 21 האנשים מחוייבים לעשות זאת ומצוה עליהם לעשות זאת.

אילו היו מסדרים את תחנת החשמל בשבת על תקן של 21 אנשים, שוהו המינימום ההכרחי, אז אף אחד מ-21 אנשים אלה לא צריך היה לחפש לו היתר שלא לעבוד בשבת בתחנת החשמל. כשם שרופא אינו מחפש לו היתר לא לגשת לחולה מסוכן, או נהג של מד"א דתי לא יחפש לעצמו היתר לא ללכת להציל אדם שנפגע בתאונת דרכים. להיפך, ווהי מצווה וצריך לעשותה בזריזות ובנאמנות. והרי משום כך מסביר הרמב"ם שמצווה זאת נעשית על ידי גדולי ישראל - ואין למסור את הדבר הזה לאיזה ילד קטן. אדרבא, תקיים אתה את המצוה, מתוך הבנה והכרה.

תחנת חשמל שהיתה מופעלת בהדרכת המכון המדעי טכנולוגי לבעיות הלכה, היתה כשרה לכל יהודי לעשות שם ככל אשר יוטל עליו: פועל, עובד, מהנדס. הבעיה מתחילה בתחנת החשמל המופעלת באופן שיגרתי על ידי 90 אנשים, וביניהם 70 אשר מחללים שם שבת שלא לצורך חיוני, אלא מתוך שהשיגרה בנויה בצורה כזאת.

והוא הדין בתי-חולים: אם תבוא אחות ותשאל רב אם מותר לה להיות אחות בבית חולים בלינסון, הוא יגיד: אני מסופק מאוד, מפני שיתכן שיש שם הוראות שיגרתיים כאלה, המטילות עליך בשבת גם עבודות אסורות, עבודות שאינן חיוניות, מפני שאף אחד

לא ניסה לברר ולהבחין בין חיו. מקיימת מצוות, הרי בחלק אחר כולנו יודעים שיכולים לקיים ביו אלא שבבילינסון אינם רוצים ל ההלכה.

המדע מקל, עוזר בכל שטח. את המנורה, היה היתר דחוק, ואלו אם אדם שואל: איך תקיימו איך תקיימו חקלאות בתקופת הו והמגל או בתקופת הטרקטור וה ולקבוע גבולות ותחומים לצרכים איזה טלקס מוכרח להיות מופעל מאיזו קונסוליה השדרים הם חיוג לא אחד שמסרתי לו פרטים ש הלכה היה מופתע לשמוע, באיזו בחברות הללו מוכיחים באותות לעומת מה שאמר פעם מרן ו הדתיים, תגדילו אותם". אנחנו צר ספרו עליהם ברבים. לא שומעים א המכון הטכנולוגי צריך להיו הוא להגיע לכל מנהל בית ספר. י יהיה מצב שתלמיד בית ספר לא ולומר: תנו לנו לנהל את הענין, באותות ובמופתים על פי מה שכתו ישעיהו הנביא אומר: "על ה ירושלים" הרב זצ"ל היה מפרש ו את הקדושה בישראל. והנה לתבו כל העמים, סתם על לאומיות, דב עלי לך מבשרת ציון". תעמדי ל ירושלים זאת שמדברת על תחיי מדברת בשם ה, אבל לא שומעית אותך, שהקול יגיע למרחקים. החוברות החשובות הללו לא הוא לתקן את הדבר, וכל המרבה ל זהו הענין של, הרימי בכוח את פני הראייה המסולפת.

המדען הדתי

לא רק הפתרונות הממשיים טעונים פרסום, אלא עצם מציאותם כשאני נפגש עם נוער לא הוא ציבור קצת פרימיטיבי, המז

לא ניסה לברר ולהבחין בין חיוני לבלתי חיוני, וממילא גם אם בחלק אחד מעבודתך את מקיימת מצוות, הרי בחלק אחר מעבודתך את לצערנו מחללת שבת ללא צורך. ולעומת זה כולנו יודעים שיכולים לקיים בית-חולים מודרני לפי ההלכה, כמו „שערי-צדק“ בירושלים, אלא שבבלינסון אינם רוצים לארגן את עבודת בית החולים המודרני בהתאם לדרישות ההלכה.

המדע מקל, עוזר בכל שטח. ההיתר בעיירות הקטנות, שגוי של שבת היה בא לכבות את המנורה, היה היתר דחוק, ואלו שעון החשמל — הוא היתר מרווח. אם אדם שואל: איך תקיימו מדינה מודרנית בתקופת הטכנולוגיה הרי זה כאילו שאל: איך תקיימו חקלאות בתקופת הטרקטור? מתי יותר קל לקיים חקלאות, בתקופת החרמש והמגל או בתקופת הטרקטור והקומביין? האמת היא שכלל לא קשה לקיים בירור כזה ולקבוע גבולות ותחומים לצרכים חיוניים ופיקוח נפש. אפילו במשרד החוץ קל מאוד לקבוע איזה טלקס מוכרח להיות מופעל בשבת, איזה מברקים מוכרחים לשדר, ומוכרחים לקבל. מאיזו קונסוליה השדרים הם חיוניים, ואיזו קונסוליה יכולה לדחות את השדר ליום ראשון. לא אחר שמסרתי לו פרטים שנתפרסמו בחוברות של המכון המדעי טכנולוגי לבעיות הלכה היה מופתע לשמוע, באיזו מידה היתרי העבודה בשבת בנויים על הסברים צולעים. בחוברות הללו מוכיחים באותות ובמופתים שחלק ניכר של היתרי עבודה הוא מופרכ. לעומת מה שאמר פעם מרן הרב קוק זצ"ל: „הבו גדול לאלקינו, הרחיבו את המושגים הדתיים, תגדילו אותם“. אנחנו צריכים להגיד בזמננו: הבו פרסום למפעלים המדעיים שלכם, ספרו עליהם ברבים. לא שומעים אתכם. לא יודעים עליכם.

המכון הטכנולוגי צריך להיות קשור עם האגף לחינוך דתי, ובאמצעות האגף צריך הוא להגיע לכל מנהל בית ספר. יש כאן עובדות המשנות את פני המושגים המקובלים שלא יהיה מצב שתלמיד בית ספר לא ידע מה לענות בויכוח עם ילדים לא-דתיים. שיוכל לקום ולומר: תגו לנו לנהל את הענין, ואז תראו שאנחנו פותרים לכם את הבעיות, והוא יוכיח באותות ובמופתים על פי מה שכתוב בחוברות הללו.

ישעיהו הנביא אומר: „על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים“ הרב זצ"ל היה מפרש ואומר: שציון מסמלת את המלכות בישראל, וירושלים — את הקדושה בישראל. והנה לתנועה הציונית, אומר הנביא, למה את מדברת בשפתם של כל העמים, סתם על לאומיות. דברי בשם ההבטחות של הקדוש-ברוך-הוא: „על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון“. תעמדי למעלה על ראש ההר, כי דבר ה' בפיר, לא כן מבשרת ירושלים זאת שמדברת על תחיית הקדושה בישראל — היא עומדת על הר גבוה. היא מדברת בשם ה', אבל לא שומעים אותה. לה אומר הנביא „הרימי בכוח קולך“, שישמעו אותך, שהקול יגיע למרחקים.

החובלות החשובות הללו לא מגיעות לידי פירסום. רק ציבור קטן מקבל אותן. והכרח הוא לתקן את הדבר, וכל המרבה לפרסם הרי זה משובח. זהו הענין של „הרימי בכוח קולך, הרימי אל תיראי“. פירסומים מסוג זה משנים את פני הראייה המסולפת.

המדען הדתי

לא רק הפתרונות הממשיים באותן הבעיות שאנשי מדע דתיים הוכיחו את יכולתם, טעונים פרסום, אלא עצם מציאותו של המדען הדתי, גם היא צריכה להגיע לידי פירסום. כשאני נפגש עם נוער לא דתי, יש לי הרגשה שהם עדיין חושבים שהציבור הדתי הוא ציבור קצת פרימיטיבי, המזדנב בשולי החברה. וכשאני מסביר להם שהציבור הדתי

נדע
הג
אינה
אחר
גודל
אלא
רעיש
שאינ
יכוח
טוב,
הוא
אפשר
תחנת
היא
ברבים,
גפש,
ספיקא
ת זאת
יגיומו
בשבת
והג
להיפך,
שמצווה
גדבא,
היתה
תחילה
ים שם
בבית
גרתיות
ף אחד

הגות - תפקידם של נריה, הרב משה צבי

בורא-העולם שהוא גם בותן-התנו שלמה שאין סתירה בין עולם לתו ובורא החושך" הוא שיתן בלבנו ענין אחד, ומתוך אותו הענין האח "שמע ישראל". יהי רצון שאתם ה לימוד התורה, ואז נקווה שגם

הוא ציבור מורכב מהרבה שכבות, ובתוכן שכבה אינטליגנטית בעלת רמה מדעית גבוהה, ושיש לנו אנשי מדע בכל השטחים, דומה עלי כאילו אני מגלה להם את אמריקה.

מדען בדרך כלל הוא איש צנוע (הסברתי אתמול לילדי שככל שאדם יודע פחות, הוא יותר גאוותן. נדמה לו שהוא יודע הכל. ואילו ככל שאדם יודע יותר — הוא יותר ענוותן. כי כל ידיעה נוספת פותחת אופקים חדשים, והוא נפגש יותר ויותר עם אי-הידיעה שלו, וזה מביא אותו לידי ענוה). טבעי אפוא הדבר שאנשי מדע במהותם יהיו אנשים צנועים, אנשים ענוותנים, תמיד עסוקים במקצוע שלהם. נתונים כבושים לענין. שנית, יש להם תמיד הרגשה של אי-הידיעה, על דרך הביטוי של לפלס, "מה שאנחנו יודעים זה אפסי, ומה שאין אנחנו יודעים זה אינסופי".

ואף על פי כן, חייבים אנשי המדע הדתיים לצאת מעני-צניעותם, להרצות לעתים יותר קרובות, לפרסם מאמרים לעתים יותר קרובות, להפגש עם נוער, להגיע לבתי ספר. הגוער שלנו בתלק גדול של בתי הספר עדיין מושפע מאותם הדיבורים של ניגודים בין תורה ומדע, תורה וחברה, תורה ומדינה — ועצם הופעתו של איש-המדע-הדתי תרשים אותו. אנחנו מוכרחים לעשות מאמצים לשנות את התדמית של האדם הדתי המודרני, ובשטח זה יכול המדען הדתי בהופעותיו, בכתיבתו, לתרום תרומה חשובה מאוד ולהזיז את המושגים קדימה.

קשה יותר להגיד כמה מלים על דרך הכשרתם של המדענים הדתיים, במשך אותן השנים שעסקתי בחינוך, נתתי יותר את דעתי שלא תשתכח תורה מישראל. למדע — ידעתי שיש דואגים אחרים. אף על פי כן אני חייב לומר דברים, שלא פעם השמעתי בגילוי-לב מלא לפני תלמיד, שהיתה לו נטיה לפסיקה ולמתמטיקה. אמרתי לו בפירוש: אנחנו זקוקים גם למדענים דתיים, ואינני מתנגד כלל שתמשיך ללמוד באוניברסיטה. אתה נחוץ לנו גם שם. אבל — הוספתי — הבעיה היא בעיית הפער. אם אנחנו מדברים על מדען דתי, אין הכוונה רק שהוא מתפלל שלוש פעמים ביום ומניח תפילין, אלא שהשקפתו הדתית תואמת ומתאמת עם ההשקפה המדעית. משום כך נחוץ כאן דבר אחד: שבאותה מידה שהשכלתך המדעית מתרוממת, תתרומם ותלך גם השכלתך התורנית. אתה לא יכול להיות במדע בעל תפיסה רחבה, ובשטח הדתי — בעל תפיסה מצומצמת. כי אז תבוא התפוצצות. ודווקא מפני שהייתי רוצה לראות אותך פעם כמרצה בטכניון, כמרצה במכון וייצמן, או כאחד החוקרים בכור האטומי, אתה צריך להיות למדן בעל שיעור-קומה, איש דתי בעל השקפה דתית רחבה, ואז תמצא לא רק את הסינתזה, אלא כתוצאה מזה יבוא איזה בנין מהודש, שתוכל גם לשמש מורה דרך לרבים.

הענין איננו פשוט. מפני שלא קל להיות תלמיד-חכם בעל שיעור קומה ואיש מדע בעל שיעור קומה, אבל באותה מידה שאנחנו חייבים לחתור לדבר הזה, עלינו לזכור שלטובת הענין עצמו, בכדי שלא ייווצר כאן פער מסוכן, עלינו לחפש דרכים כיצד להרים את שני הדברים הללו גם יחד.

רבי עקיבא איגר זצ"ל אמר פעם על הרבנות בישראל, שזוהי עבודה מיוחדת וקשה, שלא נוצרה לה שיטה אחידה, והשתמש במשל: כל כך הרבה אגיות עברו את הים, אבל אף אחת עוד לא סללה בו דרך, כל אניה צריכה לחצות עוד הפעם את המים, את הגלים הסוערים, ולמצוא את דרכה. ואי, נתיב ישנו, יש קווי אויר ויש נתיב ימי, אבל כל אניה חותרת לה את דרכה מחדש. ואי ישנה ברוך השם התקדמות מרובה, והציבור היושב כאן הוא עדות לכך, עצם מציאותו היא עדות נאמנה. אבל הדרך עדיין לא נסללה. יתכן שכל אחד ואחד סולל לו אותה בכוחותיו הוא, בכוח בית-אבא, בית אמא, בכוח בית-האולפנא

1072 1

יום הללו גם יחד. אבל גדמה לי שגם מה

מדעא עדיין לא באה לידי גיבוש מספיק.

הגות - תפקידם של אנשי מדעא עדיין לא באה לידי גיבוש מספיק. נריה, הרב משה צבי זצ"ל נרי הג

השגיה מדברת על לימוד התורה. בשבילנו עולם ותורה זה ענין אחד. בורא-העולם שהוא גם נותן-התורה, היאם את הדברים, ועל כן אנהנו מאמינים באמונה שלמה שאין סתירה בין עולם לתורה. ומתוך אמונת האחדות, הגנו מתפללים ש"יוצר האור ובורא החושך" הוא שיתן בלבנו, בינה להבין ולהשכיל לשמוע וללמוד וללמד" - כי זה ענין אחד, ומתוך אותו הענין האחד אנהנו מגיעים ל"הבוחר בעמו ישראל באהבה" ולהכרות "שמע ישראל". יהי רצון שאתם תתרמו תרומה גדולה לאיחוד ברכת "יוצר אור" עם ברכת "לימוד התורה", ואז נקווה שגם בימינו ישמע ישראל לדבריה אשר יצא מפיכם.

השגיה מדברת על לימוד התורה. בשבילנו עולם ותורה זה ענין אחד.

ומתוך אמונת האחדות, הגנו מתפללים ש"יוצר האור ובורא החושך"

יהי רצון שאתם תתרמו תרומה גדולה לאיחוד ברכת "יוצר אור" עם ברכת "לימוד התורה"

והה, הוא וותן, שלו, יעים, להם, נפסי, יותר, נגוער, תורה, תו, דרבי, להזיו, אותן, ע, ומעתי, ירוש, סיטה, דברים, אלא, אחד, זה לא, כי אז, מרצה, יקומה, תוצאה, מדע, לזכור, להרים, וקשה, א, אבל, הגלים, ל, אניה, זב כאן, נן שכל, וולפנא